

28. 7. 2004

ID: 27484

Neplatný právní úkon

Nebylo-li uzavření kupní smlouvy projevem vážné vůle smluvních stran, nemohlo jím být ani ujednání o způsobu zaplacení ve smlouvě sjednané kupní ceny.

Nebylo-li uzavření kupní smlouvy projevem vážné vůle smluvních stran, nemohlo jím být ani ujednání o způsobu zaplacení ve smlouvě sjednané kupní ceny.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 33 Odo 1009/2002, ze dne 30.5.2003)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl ve věci žalobce J. Š., zastoupeného H. Š., obecným zmocněncem, proti žalovaným 1/ R. K. a 2/ A. K., oběma zastoupeným R. S., advokátem, o zaplacení 230 000 Kč s příslušenstvím, vedené u Okresního soudu ve Svitavách pod sp. zn. 6 C 1114/2001, o dovolání žalovaných proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 16. července 2002, č. j. 18 Co 112/2002-56, tak, že rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 16. července 2002, č. j. 18 Co 112/2002-56, a rozsudek Okresního soudu ve Svitavách ze dne 20. prosince 2001, č. j. 6 C 1114/2001-29, se zrušují a věc se vrací Okresnímu soudu ve Svitavách k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

Žalobce se po žalovaných domáhal zaplacení 347 500 Kč s příslušenstvím. Uváděl, že o uvedenou částku se žalovaní na jeho úkor bezdůvodně obohatili, když si ponechali kupní cenu, kterou žalobce zaplatil podle neplatné kupní smlouvy. V průběhu řízení vzal žalobce žalobu o 97 500 Kč zpět a Okresní soud ve Svitavách při jednání dne 20. 12. 2001 řízení ohledně této částky usnesením zastavil.

Okresní soud ve Svitavách pak rozsudkem ze dne 20. 12. 2001, č. j. 6 C 1114/2001-29, uložil žalovaným povinnost společně a nerozdílně zaplatit žalobci 230 000 Kč s úrokem z prodlení ve výši 10 % od 20. 10. 1999 do zaplacení; co do zbývajících 20 000 Kč žalobu zamítl. Zároveň rozhodl o nákladech řízení a o vrácení části soudního poplatku žalobci.

K odvolání obou účastnických stran Krajský soud v Hradci Králové rozsudkem ze dne 16. 7. 2002, č. j. 18 Co 112/2002-56, rozsudek soudu prvního stupně změnil pouze ve výroku o úrocích z prodlení tak, že žalovaní jsou povinni zaplatit společně a nerozdílně žalobci úroky z prodlení z částky 230 000 Kč ve výši 7,5 % od 2. 12. 2001 do zaplacení do tří měsíců od právní moci rozsudku a pokud byly požadovány tyto úroky ve výši dalších 2,5 % ročně od 20. 10. 1999 do zaplacení, v tomto rozsahu se žaloba zamítá; v ostatních odvoláním napadených výrocích odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně potvrdil, a rozhodl o nákladech odvolacího řízení.

Z hlediska skutkového stavu převzal odvolací soud zjištění soudu prvního stupně. Vycházel ze

zjištění, že účastníci uzavřeli dne 7. 12. 1995 smlouvu o půjčce, podle níž půjčil žalobce žalovaným 250 000 Kč s tím, že mu do 7. 3. 1996 vrátí 347 500 Kč. Téhož dne uzavřeli účastníci vedle smlouvy o půjčce mimo jiné i smlouvu kupní, podle níž žalovaní žalobci prodali zde specifikované nemovitosti za kupní cenu 347 500 Kč; v kupní smlouvě se uvádí, že kupní cena „byla vyrovnána nezaplacením půjčky ze dne 7. 12. 1995, ve které byl prodávající dlužníkem kupujícího“. Na podkladě této kupní smlouvy byl proveden vklad vlastnického práva žalobce k převedeným nemovitostem do katastru nemovitostí. Žalovaní podle smlouvy o půjčce neplnili. Částku 20 000 Kč, kterou poukázali dne 30. 8. 1996, žalobce převzal na úhradu nájemného za užívání nemovitostí, jež byly předmětem kupní smlouvy.

Rozsudkem ze dne 24. 5. 1999, sp. zn. 9 C 200/99 Okresní soud ve Svitavách určil, že vlastníky předmětných nemovitostí jsou žalovaní, neboť kupní smlouva ze dne 7. 12. 1995 je nicotným, popřípadě absolutně neplatným právním úkonem; tento rozsudek nabyl právní moci dne 20. 10. 1999.

Vycházejí z takto zjištěného skutkového stavu věci dospěl odvolací soud shodně se soudem prvního stupně k závěru, že žalovaní se na úkor žalobce bezdůvodně obohatili o 230 000 Kč. Dovedl, že podle kupní smlouvy ze dne 7. 12. 1995 se nesplacená půjčka poskytnutá žalobcem žalovaným téhož dne transformovala v kupní cenu. Protože kupní smlouva je podle pravomocného soudního rozhodnutí neplatným právním úkonem a k převodu vlastnického práva ke zde specifikovaným nemovitostem na žalobce podle ní nedošlo, jsou účastníci této kupní smlouvy povinni vzájemně si vrátit přijatá plnění. Žalovaní však žalobci jím uhrazenou kupní cenu nemovitostí nevrátili. Přijal-li žalobce od žalovaných dne 30. 8. 1996 částku 20000 Kč na úhradu nájemného za předmětné nemovitosti, přestože se jejich vlastníkem nestal, získal sám na úkor žalovaných bezdůvodné obohacení a oprávněným je požadavek žalovaných na započtení této částky. Důvodnými odvolací soud neshledal námitky promlčení, jež byly vzneseny oběma účastnickými stranami. K promlčení práva žalobce na vrácení kupní ceny nemohlo dojít již s ohledem na ustanovení § 107 odst. 3 ObčZ, podle něhož jsou-li účastníci neplatné nebo zrušené smlouvy povinni vzájemně si vrátit vše, co podle ní dostali, přihlédne soud k námitce promlčení jen tehdy, jestliže by i druhý účastník mohl promlčení namítat, vlastnické právo je pak nepromlčitelné. Právo žalovaných na vrácení 20 000 Kč, které žalobci zaplatili 30. 8. 1996, nemůže být promlčeno, jelikož důsledky započtení se vztahují k tomuto dni, kdy se pohledávky účastníků setkaly; byla-li kupní cena zaplacená 7. 12. 1995, obě pohledávky se setkaly až v okamžiku, kdy se stala splatnou pohledávka žalovaných na vrácení 20 000 Kč. Počátek prodlení žalovaných s vydáním kupní ceny nespojil odvolací soud s právní mocí soudního rozhodnutí o určení neplatnosti kupní smlouvy, nýbrž až s okamžikem, kdy byli žalovaní k vydání kupní ceny žalobcem vyzváni. Protože nebylo prokázáno, ani tvrzeno, že by žalobce žalované o splnění požádal dříve, než jim byla doručena žaloba v dané věci, ocitli se žalovaní v prodlení až dnem 2. 12. 2001.

Proti rozsudku odvolacího soudu podali žalovaní dovolání, jehož přípustnost dovozují z ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. Zásadní právní význam přisuzují dovolatelé posouzení, zda v případě neplatné kupní smlouvy, která byla uzavřena za účelem uspokojení pohledávky zástavního věřitele tím, že na něj přejde vlastnické právo prodávajícího zástavního dlužníka k zástavě v případě nezaplacení zajištěné pohledávky, dochází k bezdůvodnému obohacení prodávajícího, měla-li být kupní cena ke dni uzavření kupní smlouvy vyrovnána nezaplacením dosud nesplacené půjčky. Nesprávným shledávají právní závěr dovozující, že na podkladě neplatné kupní smlouvy došlo k bezdůvodnému obohacení žalovaných. Žalovaní se na úkor žalobce nemohli bezdůvodně obohatit již proto, že žalobce jim kupní cenu za smlouvou převáděné nemovitosti nikdy nezaplatil. Nebyla-li

půjčka v době uzavření smlouvy splatná, nebyla způsobilá k započtení a ani po její splatnosti nebyl žalobcem učiněn projev vůle směřující k započtení této pohledávky proti pohledávce na zaplacení kupní ceny. Protože v době uzavření kupní smlouvy nebylo možné předvídat, zda žalovaní půjčku vrátí řádně a včas, „nemohlo fakticky dojít k plnění na kupní cenu pouhým uzavřením kupní smlouvy“. Plnění ze strany žalobce je dovozováno z ujednání o způsobu zaplacení kupní ceny obsaženého v kupní smlouvě; toto ujednání je v rozporu s objektivní realitou. Je-li neplatná kupní smlouva, je neplatné i uvedené ujednání. Žalovaní navrhli, aby dovolací soud zrušil rozsudek odvolacího soudu a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

Žalobce navrhl, aby dovolací soud dovolání jako nedůvodné zamítl. Správným shledává názor, že žalovaná částka byla nejdříve půjčkou a teprve po té, kdy nebyla ve sjednané lhůtě vrácena, se stala kupní cenou. Ze smlouvy o půjčce a smlouvy kupní plyne, že platnost kupní smlouvy byla vázána na podmínku, že nedojde k nevrácení půjčky v době její splatnosti; teprve tehdy také byla uhrazena kupní cena. Žalobce nesouhlasí s názorem, že v důsledku neplatnosti kupní smlouvy je neplatné i ujednání o způsobu placení kupní ceny, neboť „kupní smlouva není neplatná pro nedostatek vůle k úkonu samotnému, ke kterému se váže i způsob uhrazení kupní ceny, ale pro nedostatek vůle tímto právním úkonem způsobit zákonem předpokládané právní následky.“

Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř. k tomu oprávněnými subjekty (žalovanými) řádně zastoupenými advokátem (§ 241 odst. 1 o. s. ř.), se nejprve zabýval otázkou přípustnosti dovolání.

Ačkoli není v dovolání výslovně určeno, proti kterému výroku rozsudku odvolacího soudu směřuje, z jeho obsahu se jednoznačně podává, že dovolatelé brojí toliko proti výroku, jímž byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně v části stanovící žalovaným povinnost zaplatit žalobci 230 000 Kč spolu s úroky z prodlení ve výši 7,5 % z uvedené částky od 2. 12. 2001 do zaplacení; formálně je sice tento výrok odvolacím soudem označen jako měnící, z jeho obsahu však vyplývá, že jde o výrok, jímž byl rozsudek soudu prvního stupně potvrzen, neboť rozhodující je obsahový vztah rozsudků soudů obou stupňů v tom, jak posoudily práva a povinnosti v právních vztazích účastníků řízení.

Podle ustanovení § 236 odst. 1 o. s. ř. je dovolání přípustné proti pravomocným rozhodnutím odvolacího soudu, stanoví-li to zákon.

Směřuje-li dovolání proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl ve věci samé potvrzen rozsudek soudu prvního stupně (jak je tomu i v posuzované věci), připouští zákon dovolání ve dvou případech. V souladu s ustanovením § 237 odst. 1 písm. b/ o. s. ř. tehdy, byl-li rozsudkem odvolacího soudu potvrzen rozsudek soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl ve věci samé jinak než ve svém dřívějším rozsudku proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozsudek zrušil. Nejedná-li se o takový případ, je dovolání proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně, přípustné pouze tehdy, dospěje-li dovolací soud k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam (§ 237 odst. 1 písm. c/ o. s. ř.).

Protože odvolací soud svým rozsudkem – jak bylo shora vyloženo – potvrdil v pořadí první rozsudek

soudu prvního stupně, je namístě uvažovat přípustnost dovolání právě pouze v intencích ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř., tedy posoudit, zda dovoláním napadené rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam.

Podle ustanovení § 237 odst. 3 o. s. ř. má rozhodnutí odvolacího soudu po právní stránce zásadní význam zejména tehdy, řeší-li právní otázku, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo která je odvolacími soudy nebo dovolacím soudem rozhodována rozdílně, nebo řeší-li právní otázku v rozporu s hmotným právem.

Protože v daném případě odvolací soud neposoudil věc v souladu s hmotným právem, shledal dovolací soud dovolání žalovaných přípustným.

Právním posouzením věci je činnost soudu, spočívající v subsumaci zjištěného skutkového stavu pod skutkovou podstatu vyhledané právní normy, jež vede k závěru, zda-li a komu soud právo přiznává nebo oduznává. Právní posouzení věci je nesprávné, dopustil-li se soud při této činnosti omylu, tj. když na správně zjištěný skutkový stav aplikoval jiný právní předpis, než který správně měl použít, nebo aplikoval sice správný právní předpis, ale neprávě jej interpretoval, anebo ze skutečností najisto postavených vyvodil nesprávné právní závěry. Nesprávným právním posouzením je vedle případu, kdy soud na zjištěný skutkový stav aplikuje nesprávnou právní normu i situace, kdy soud aplikuje právní normu na nedostatečně zjištěný skutkový stav, z něhož nelze dovodit správnost aplikace právě této právní normy, tj. kdy soud subsumuje zjištěný skutkový stav pod skutkovou podstatu právní normy aniž je najisto dáno naplnění všech jejích zákonných znaků.

Podle ustanovení § 457 zákona č. [40/1964](#) Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů – dále jen „ObčZ,“ je-li smlouva neplatná nebo byla-li zrušena, má každý z účastníků povinnost vrátit druhému vše, co podle ní dostal.

V posuzované věci uzavřeli účastníci smlouvu o půjčce, na jejímž základě půjčil žalobce žalovaným 250 000 Kč s tím, že oni mu v den splatnosti půjčky vrátí 347 500 Kč; v opačném případě měl „kupní smlouvou dlužníkem zastavený nemovitý /movitý/ majetek“ přejít do vlastnictví žalobce. Kupní smlouvou, která byla uzavřena též den jako smlouva o půjčce, žalovaní prodávají žalobci ve smlouvě specifikované nemovitosti za kupní cenu 347 500 Kč, přičemž účastníky kupní smlouvy je ujednáno, že „kupní cena byla vyrovnána nezaplacením půjčky.“ Žalovaní půjčku žalobci nevrátili a žalobce byl podle shora zmíněné kupní smlouvy zapsán jako vlastník předmětných nemovitostí do katastru nemovitostí. Rozhodnutím soudu bylo následně určeno, že žalovaní jsou, resp. nepřestali být vlastníky nemovitostí, které byly předmětem kupní smlouvy, neboť kupní smlouva je absolutně neplatným, případně nicotným právním aktem.

Závěry odvolacího soudu, že kupní smlouva uzavřená účastníky dne 7. 12. 1995 je neplatným právním úkonem, a že žalovaní podle ní neplnili, neboť k převodu vlastnického práva k nemovitostem na žalobce nedošlo, nebyly dovoláním zpochybněny; dovolacímu přezkumu tak může být podroben pouze dovolateli rozporovaný závěr, jímž odvolací soud - shodně se soudem prvního stupně - dovodil, že žalobce podle kupní smlouvy plnil, neboť částka 250 000 Kč, kterou od něho žalovaní dne 7. 12. 1995 převzali, mohla být jak půjčkou, tak i pro případ jejího včasného nevrácení kupní cenou, a že žalovaným tedy vznikla povinnost plnění, které podle kupní smlouvy přijali, žalobci vrátit.

Významný z hlediska posouzení, zda žalovaní získali na úkor žalobce bezdůvodné obohacení, které jsou povinni vydat, je závěr o splnění kupní ceny. Protože k zaplacení kupní ceny nedošlo předáním peněz, případně jejich převodem na bankovní účet žalobce, nýbrž – v souladu s ujednáním v kupní smlouvě – měla být kupní cena uhrazena transformací nesplacené půjčky na kupní cenu, je nezbytné prejudiciálně vyřešit, zda ujednání kupní smlouvy o tom, že kupní cena „byla vyrovnána nezaplacením půjčky ze dne 7. 12. 1995, ve které byl prodávající dlužníkem kupujícího“ vyvolalo jím předvídané právní následky.

Mělo-li dojít k zaplacení kupní ceny na základě ujednání v kupní smlouvě, mohla být kupní cena zaplacena jen v případě platnosti takového ujednání. Je-li kupní smlouva jako celek neplatná (v posuzovaném případě proto, že její uzavření nebylo projevem vážné vůle smluvních stran), je neplatné i v ní obsažené ujednání o transformaci nesplacené půjčky na kupní cenu; platební ujednání je totiž integrální, od ostatního obsahu neoddělitelnou, součástí kupní smlouvy. Jinak řečeno, nebylo-li uzavření kupní smlouvy projevem vážné vůle smluvních stran, nemohlo jím být ani ujednání o způsobu zaplacení ve smlouvě sjednané kupní ceny. Námitka žalobce, že kupní smlouva není neplatná pro nedostatek vůle ji uzavřít, ale pro nedostatek vůle vyvolat s ní spojované právní následky, nemůže na uvedeném závěru nic změnit.

Protože ujednání o způsobu úhrady kupní ceny nemá – a s ohledem na absolutní neplatnost kupní smlouvy od počátku nemělo – žádné právní důsledky, k zaplacení kupní ceny ze strany žalobce nedošlo. Nebyla-li kupní cena zaplacena, nezískali žalovaní na úkor žalobce z neplatné kupní smlouvy žádné plnění a nemohla jim tudíž – logicky vzato – vzniknout ani povinnost jej vrátet. Plnění, které žalobce žalovaným poskytl podle smlouvy o půjčce, zůstalo toliko půjčkou a pouze z tohoto titulu je mohl žalobce od žalovaných vymoci zpět. Okolnosti, pro které v posuzovaném případě nedošlo k vymáhání dluhu z půjčky, jsou z hlediska závěru, že neplatné ujednání o způsobu zaplacení kupní ceny není sto vyvolat jím předvídané právní účinky, irelevantní. Stejně tak nezohlednitelná je skutečnost, že žalovaní nejsou ochotni svůj závazek z půjčky splnit. V této souvislosti však nelze nezmínit, že stávající situace je pouhým důsledkem obcházení zákona ze strany žalobce při zajištění jím poskytnuté půjčky.

Dospěl-li odvolací soud k opačnému závěru, než je shora dovolacím soudem prezentován, zatížil své rozhodnutí vadou spočívající v nesprávném právním posouzení věci a dovolání žalovaných je důvodné. Protože stejnou vadou je zatížen i rozsudek soudu prvního stupně, zrušil Nejvyšší soud České republiky nejen rozsudek soudu odvolacího, ale i rozsudek soudu prvního stupně a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243b odst. 1, věta za středníkem, o. s. ř.).

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Bezplatná obhajoba \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Omezení vlastnického práva veřejným prostranstvím a bezdůvodné obohacení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Opomenuté vyjádření účastníka řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Služební poměr](#)
- [Svéprávnost \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)

- [Určitost sankcionované povinnosti](#)
- [Pohledávka](#)
- [Náhrada škody](#)
- [Náhrada škody](#)
- [Dražba \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Insolvenční řízení a náhrada škody \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)